

Vergaderjaar 2004–2005

29 754

Terrorismebestrijding

Nr. 27

BRIEF VAN DE MINISTER VOOR VREEMDELINGENZAKEN EN INTEGRATIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 19 augustus 2005

Hierbij bied ik u de nota «Weerbaarheid en Integratiebeleid» aan. De nota beschrijft de concrete plannen die ik in de komende periode ga uitvoeren ter versterking van de weerbaarheid van jongeren tegen radicaliseringsinvloeden.

Hierbij werk ik samen met het expertisecentrum voor multiculturele ontwikkeling, FORUM, met de partners betrokken bij het Landelijk Overleg Minderheden en met de twee moslimkoepelorganisaties, de Contact groep Islam (CGI) en het Contactorgaan Moslims en Overheid (CMO).

Hierbij kom ik tegemoet aan de toezegging die ik uw Kamer deed in het Voortgezet algemeen overleg van 26 april jl. (Kamerstuk 29 800 VI, nr. 150).

Gelijktijdig met deze nota wordt u de nota *Radicalisme en Radicalisering* gepresenteerd. Hierin wordt een bredere visie en kader aangereikt met betrekking tot de diverse vormen van radicalisme binnen onze hedendaagse samenleving.

Voorts heeft de algemene commissie voor het integratiebeleid in haar brief van 14 april jl. gevraagd om een inventarisatie van de stukken die de commissie nog kan verwachten van de verschillende bewindslieden.

In de nota Weerbaarheid en Integratiebeleid wordt kort aangegeven wat de initiatieven van de bewindslieden van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en van Volksgezondheid, Welzijn en Sport zijn naar aanleiding van de motie Vergeer (TK 2004–2005, 29 800 VI Motie 137). In de nota Radicalisme en Radicalisering wordt daarnaast melding gemaakt van de activiteiten van de bewindslieden van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en van diverse bewindslieden in het kader van de Operatie Jong. Hiermee komt het kabinet tegemoet aan het verzoek van de kamercommissie.

De Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie,
M. C. F. Verdonk

Preventie van radicalisering vanuit het perspectief van het integratiebeleid

Inleiding

Op 13 en 26 april jl. is in de Tweede Kamer gesproken over het versterken van de weerbaarheid van met name moslimjongeren tegen radicalisering. Tijdens deze debatten werd duidelijk dat behoefte bestond aan een meer uitgewerkte analyse van het verschijnsel radicalisering en aan meer informatie over de concrete plannen van de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie en andere bewindspersonen. Verder sprak de Kamer haar voorkeur uit voor een benadering die een meer diepgaande analyse van het verschijnsel radicalisering bevat en een bredere aanpak die zich ook uitstrekt over verschillende vormen van radicalisering. Daarnaast werd gepleit voor een integrale benadering van de versterking van de weerbaarheid, waarbij maatregelen op de diverse terreinen van onderwijs, welzijn, arbeid en justitie worden getroffen. Specifieke moties werden aangenomen ten aanzien van de rol van consultatiebureaus, leerplicht-ambtenaren, leraren, mentoren en ouders en ten aanzien van het betrekken van jongeren en zelforganisaties bij het formuleren van voorstellen die de integratie bevorderen en radicalisering tegengaan.¹

In deze nota wordt tegemoet gekomen aan deze verzoeken. De nota beschrijft de aanpak van de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie en de concrete acties die diverse minderheden- en moslimorganisaties de komende periode gaan uitvoeren. Gelijktijdig met de nota verschijnt de nota *Radicalisme en Radicalisering*. Deze nota presenteert een analyse van en visie op de verschijnselen van radicalisme en radicalisering. Ook wordt ingegaan op mogelijke vormen van aanpak van bedreigende radicaliseringstendensen op verschillende beleidsterreinen. Eén van de beleidsporen gaat over de aanpak ter voorkoming van (verdergaande) radicalisering door de weerbaarheid van met name jongeren te versterken. Deze nota is een uitwerking van dit spoor.

Bij de totstandkoming van deze nota is nauw overleg gepleegd met collega bewindspersonen. Daarnaast is overlegd met de partners van het Landelijk Overleg minderheden (LOM) en de representatieve moslimkoepelorganisaties, het Contactorgaan Moslims en Overheid (CMO) en de Contactgroep Islam (CGI). Ook is in het proces gesproken met de Vereniging voor Nederlandse Gemeenten (VNG). In het vervolgtraject zal de samenwerking met gemeenten en provincies, die reeds in gang is gezet, worden uitgebreid en verdiept. Het belang van een lokale aanpak van de preventie van radicalisering wordt verderop in de nota uitgewerkt. Daar komt ook het plan aan de orde van de minister van Binnenlandse Zaken en de minister van Justitie om gemeenten en politiekorpsen te ondersteunen in hun rol bij het tegengaan van radicalisme.

De nota is als volgt opgebouwd. Eerst wordt de aanpak afgebakend. Wat zijn vanuit het perspectief van preventie en de versterking van de weerbaarheid van jongeren de meest urgente problemen met betrekking tot radicalisering en hoe kunnen deze het beste worden benaderd? De nota vervolgt met een overzicht van de bijdrage die het overheidsbeleid vanuit verschillende invalshoeken kan leveren aan de versterking van de weerbaarheid tegen radicaliseringstendensen. In de eerste plaats is er het algemene kabinetsbeleid dat gericht is op gedeeld burgerschap en maatschappelijk binding en op het tegengaan van uitval en ontsparing van met name jongeren. Vervolgens zijn er activiteiten die meer toegespitst zijn op het bevorderen van integratie, zoals het inburgerings- en antidiscriminatiebeleid. Tenslotte zijn er de specifieke acties ter versterking van de

¹ TK 2004–2005, 29 800 VI Motie 137, Vergeer c.s.; Motie 138, Lambrechts c.s.; Motie 140; Azough c.s.

onderlinge binding en weerbaarheid tegen radicalisering onder bepaalde groepen in de samenleving. Deze acties worden uitgevoerd in samenwerking met het landelijke kennis- en expertisecentrum voor multiculturele ontwikkeling, FORUM, met de partners van het Landelijk Overleg Minderheden (LOM) en met de moslimkoepelorganisaties, het Contactorgaan Moslims en Overheid (CMO) en de Contactgroep Islam (CGI).

Afbakening van de aanpak

In de terrorismebrief van het kabinet aan de Tweede Kamer naar aanleiding van de moord op Theo van Gogh is duidelijk gesteld dat het repressieve beleid op het terrein van Justitie en Binnenlandse Zaken aangevuld dient te worden met een preventieve aanpak van radicaliseringstendenzen.¹ Het is deze preventieve aanpak die hier concreet handen en voeten krijgt.

Waar het bij de repressieve aanpak gaat om het *uitsluiten* van mensen die duidelijke grenzen hebben overschreden, gaat het bij de preventieve benadering om het (weer opnieuw) *insluiten* van mensen die dreigen af te glijden of zich af te keren van de Nederlandse samenleving en democratische rechtsorde. Bij het laatste ligt onder andere een taak voor de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie. Radicaliseringsprocessen die samenhangen met inter-etnische spanningen ondermijnen immers het integratieproces: ze isoleren groepen, plaatsen ze tegenover elkaar en zetten ze tegen elkaar op. Het integratiebeleid is erop gericht om, in samenwerking met gematigde krachten uit de betreffende gemeenschappen, deze processen te keren. Dit kan door kwaadaardige radicaliseringsprocessen vroegtijdig te signaleren, door invloed uit te oefenen op de factoren die de voedingsbodem vormen voor radicalisering en door diegenen die daarvoor vatbaar zijn alternatieven aan te reiken. Dit alles draagt eraan bij dat de Nederlandse samenleving weerbaarder wordt tegen de aantrekkingskracht van kwaadaardige radicale invloeden.

Voordat precies omschreven wordt wat het versterken van de weerbaarheid inhoudt, is het eerst noodzakelijk om kort af te bakenen waar de activiteiten zich op richten. Om welke specifieke probleemverschijnselen en -groepen gaat het en wat is de betrokkenheid vanuit het integratiebeleid daarbij?

Radicalisme kan worden omschreven als een houding en denkwijze die gericht is op diepgaande hervorming of omverwerping van het maatschappelijk en/of politieke systeem.² Radicalisering verwijst dan naar het proces waarin individuen in toenemende mate overgaan op verreikende doelen en middelen. In uiterste gevallen gaan radicalen over tot het opleggen van de eigen waarheid aan anderen, het zaaien van haat tegen onwelgevallige groepen, het bestraffen van afvalligen en het propageren en plegen van geweld om de doeleinden te bereiken. Deze vormen van kwaadaardig radicalisme keren zich evident tegen de basale veiligheid en het open en pluralistisch karakter van onze samenleving en zijn dan ook absoluut ontoelaatbaar.

Vanuit het perspectief van het integratiebeleid gaat de aandacht vooral uit naar vormen van radicalisering op grond van religieuze of politieke overtuigingen die aanleiding geven tot inter-etnische spanningen en conflicten. Het gaat daarbij om de voorbodes, voedingsbodems en uitingen van de bovengenoemde kwaadaardige vormen van hetzij rechts-radicalisme, hetzij radicalisme op grond van misbruik van de islam.³ Maar daarnaast gaat de aandacht ook uit naar verschijnselen die vaak in verband worden gebracht met radicalisering – en die er ook in sommige opzichten de uiterlijke kenmerken van vertonen – maar waarbij het de

¹ TK 29 754, nr. 5. Zie ook de Nota Radicalisme en Radicalisering en het AIVD-rapport Van Dawa tot Jihad (p.6): «Klassieke terrorismebestrijding zonder aandacht voor radicaliseringsprocessen en preventie zal op de lange termijn weinig effect sorteren. Daarnaast onderschrijft de AIVD het belang van weerstandsverhoging van de samenleving en de essentiële rol van moslimminderheden daarbij». De AIVD geeft in dit rapport beleidsaanbevelingen, waarvan enkele op het terrein van het integratiebeleid. Deze zijn vanzelfsprekend meegenomen in de ontwikkeling van het onderhavig actieprogramma. De AIVD is ook betrokken bij het interdepartementale overleg over de inzet met betrekking tot de preventieve aanpak.

² Zie ook de AIVD-definitie van radicalisme als «het (actief) nastreven en/of ondersteunen van diep ingrijpende veranderingen in de samenleving, die een gevaar kunnen opleveren voor (het voortbestaan van) de democratische rechtsorde (doel), eventueel met het hanteren van ondemocratische methodes (middel), die afbreuk kunnen doen aan het functioneren van de democratische rechtsorde (effect)» (opcit, p. 15). Zowel de Nota Radicalisme en Radicalisering als het AIVD-rapport geven aan dat bepaalde vormen van radicalisering binnen de grenzen van de democratische rechtsorde tot op zekere hoogte toelaatbaar zijn. Er bestaat hier een onduidelijk grens van toelaatbaarheid: minderheden mogen zich in Nederland op godsdienstige gronden isoleren en het is ook toegestaan om door middel van preken te proberen de samenleving te veranderen. De grens ligt daar waar deze vormen het democratisch-rechtsordelijk samenleven in gevaar brengen (opcit, p. 40).

³ De moslimkoepelorganisaties CMO en CGI hebben verzocht om het gebruik van de uitdrukking «radicalisering op grond van misbruik van de islam» om een duidelijk afstand te maken van de opvattingen van de moslimgemeenschap die zij vertegenwoordigen.

vraag is of er daadwerkelijk sprake is van een politieke motivatie of van georganiseerde verbanden. Bij veel incidenten, zoals de vechtpartij tussen autochtone en Turkse jongeren in Venray of bij de incidenten waar (basis)schooljongeren Mohammed B. tot held verheffen, blijkt het bij nadere analyse te gaan om een complexere materie. In het kort komt het er op neer dat het jongeren zijn die wegen zoeken om tot identiteitsvorming te komen en daarbij provoceren om aandacht te krijgen. De huidige beeldvorming voedt de negatieve spiraal waarin deze jongeren terecht kunnen komen.

In breder verband zien we soms radicale symbolen en iconen opkomen als onderdeel van de jeugdcultuur, met alle bekende dynamieken van dien: zoeken naar een identiteit, afzetten tegen de oudere generatie en de inzet van uiterlijke kenmerken om de groep af te bakenen en anderen buiten te sluiten. Dit zijn op zich bekende verschijnselen, die altijd al aanleiding gaven voor puberale baldadigheden. Nieuw is dat ze zich in onze tijd ook uiten in meer ernstige vormen van discriminatie, uitsluiting of geweld uit naam van het radicale gedachtegoed. Denk aan vormen van vergaande «peer group-pressure» onder jongeren of aan de wijze waarop radicalen de eigen wil opleggen aan hun zusters, broers, moeders, vaders, vrouwen, kinderen, familieleden of leerkrachten. De bedreigingen worden nog serieuzer in gevallen van haat-zaaiing of regelrechte geweldpleging, variërend van het bespugen van autochtone vrouwen, het gooien van stenen naar meisjes met een hoofddoek, wederzijdse mishandeling van moslim- en autochtone jongeren en het bekladden en in brand steken van moskeeën, scholen, kerken en synagogen.

Deze ontwikkelingen zijn weliswaar slechts sporadisch waarneembaar, maar aan de andere kant dusdanig ernstig dat het kabinet ze uiterst serieus neemt. Hier worden de veiligheid, vrijheid en persoonlijke integriteit van individuen bedreigd. Incidenten lijken misschien klein, maar hebben een brede uitstraling in de lokale en nationale gemeenschap. Collectieve gevoelens van onveiligheid worden versterkt en de kans op weer nieuwe conflicten vergroot. Zo dreigt er een negatieve spiraal van angst, wantrouwen en inter-etnische spanningen te ontstaan, die bovendien aan beide zijden kan worden uitgebuit om nieuwe aanhangers voor radicale bewegingen te rekruteren.

Bij de aanpak van bovengenoemde verschijnselen is het essentieel om een strikte scheiding aan te brengen tussen ernstige uitingen van jeugdproblematiek en echt kwaadaardige politieke vormen van radicalisering. Er spelen immers duidelijk andere motivaties en dynamieken, met een geheel andersoortig dreigingsbeeld. In het eerste geval gaat het om kwesties van openbare orde, die samenhangen met inter-etnische spanningen en soms door betrokkenen of door waarnemers van buiten in verband worden gebracht met het radicale gedachtegoed. In het laatste geval is er sprake van politieke ondermijning van het democratisch systeem en zelfs terroristische dreiging. Hier gaat het om een gedreven, vaak goed georganiseerde, «harde kern», die een compromisloos streven heeft om de bestaande samenleving met vergaande (gewelddadige) middelen te veranderen.¹

¹ Het is niet zonder meer duidelijk dat er een rechte lijn tussen de verschillende verschijningsvormen loopt. Enerzijds wordt vanuit de harde kern gerekruteerd onder de meelopers, anderzijds is ook bekend dat «echte» radicalen vaak weinig tijd hebben voor het gebrek aan politieke focus en discipline van de – in hun ogen – «gelegenheidsradicalen». Het is aannemelijker dat de verschillende verschijningsvormen van radicalisering elk een volstrekt eigen sociaal-psychologische dynamiek en dreigingsbeeld vertonen en daarom ook een andersoortige aanpak vergen.

Om effectief in te grijpen bij al deze verschijningsvormen, facetten en fasen van de uiteenlopende processen van radicalisering of andere vormen van (jeugd)problematiek, zal een breed instrumentarium moeten worden ingezet, dat is toegesneden op de specifieke situatie. Het is van primair belang alert te blijven volgen wat er gaande is, zodat processen van radicalisering zowel op individueel als op groepsniveau tijdig kunnen worden gesignaleerd en effectief verstoord. Bij werkelijk virulente vormen van radicalisering past veiligheidsonderzoek en repressief optreden. Als er

sprake is van uitingen van haatzaaiing, geweld en mishandeling is er duidelijk strafrechtelijke vervolging nodig. Bij andere verschijnselen past meer een brede sociaal-maatschappelijke benadering vanuit de daarop toegeruste instanties van politie en de jeugdketen. Deze moet voor een deel gericht zijn op het signaleren en voorkómen van (verdere) radicalisering en voor een ander deel op een adequate nazorg bij incidenten om sociale verhoudingen te herstellen en te verbeteren. Dit is waar het om gaat bij de versterking van de weerbaarheid.

Maar wat is weerbaarheid precies en wat zijn de ingangen om de weerbaarheid van de Nederlandse samenleving tegen radicalisering te versterken?

Versterking van de weerbaarheid

Een samenleving die weerbaar is tegen gevaarlijke radicaliseringsinvloeden is een samenleving die diep doordrongen is van de *waarde* van de gedeelde democratische rechtsorde voor de vrijheid, gelijkheid en veiligheid van allen. Het is een samenleving waarin *alle* religieuze, levensbeschouwelijke en politieke stromingen die aansluiten bij deze democratische rechtsorde een geëigende plek hebben. Burgers van deze samenleving zijn *trots op* deze orde en zijn zich bewust van hun verantwoordelijkheid om deze hoog te houden. Ze schrikken er dan ook niet voor terug om *duidelijk* te zijn over de beginselen en gedragscodes waaraan ze elkaar houden. En waar hierin onduidelijkheden of verschillen van mening zijn, gaan burgers met elkaar in *debat* of ze leggen hun geschil voor aan de *rechter*.

Alleen in dit soort samenleving kunnen radicale ondermijnende krachten van verschillende kanten worden geïsoleerd en van een krachtig weerwoord voorzien. Burgers in deze samenleving hebben de zelfverzekerdheid, moed en bereidheid om anderen die op een radicaliseringspoor zitten te bereiken en opnieuw bij de samenleving te betrekken. Hiervoor is het nodig dat de verschillende geledingen van de bevolking kwaadaardige radicalisering zien als een *gezamenlijk probleem* dat alleen met *vereende krachten* kan worden tegengegaan. Dit is waar het kabinet op doelde toen het in zijn reactie op het rapport van de commissie Blok sprak over «een brede frontvorming tegen radicalisering».

Het kabinet draagt bij aan deze brede frontvorming op drie niveau's. Eerst zijn er aspecten van het algemeen beleid ter bevordering van gedeeld burgerschap, ter versterking van de maatschappelijke binding en ter voorkoming van uitval en ontsporing van de jeugd. Deze kunnen indirect bijdragen aan versterking van de weerbaarheid van verschillende groepen in de samenleving tegen radicaliseringstendensen. Ditzelfde geldt voor bepaalde aspecten van het integratiebeleid, zoals de initiatieven op het terrein van inburgering en anti-discriminatie. Tot slot zijn er de specifieke acties die de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie, in samenwerking met maatschappelijke (zelf)organisaties ontwikkelt ter versterking van de weerbaarheid tegen radicalisering onder met name de moslim-gemeenschap.

Algemene aspecten van het kabinetsbeleid

Op het niveau van het Rijksbeleid zijn er meer onderdelen van het beleid aan te wijzen die een directe of indirecte bijdragen zouden kunnen leveren aan de versterking van de weerbaarheid. Het ondersteunen van docenten, consultatiebureaus's, maatschappelijk werk enz., waarnaar de bovengenoemde motie Vergeer verwijst, is hiervan een voorbeeld. Verschillende initiatieven worden op dit terrein ondernomen. Zo heeft de Onderwijsin-

spectie een meldpunt discriminatie en extremisme in het onderwijs ingericht. Hier kunnen alle betrokkenen bij het onderwijs (personeel, ouders, leerlingen, evt. vrijwilligers) terecht met signalen inzake discriminatie, fundamentalisme, extremisme en dergelijke. In aansluiting hierop worden mentoring- en coachingstrajecten aangeboden aan leerkrachten en leerlingen, waarbij ook studenten van de PABO's en lerarenopleidingen worden betrokken. Voor wat betreft de rol van consultatiebureaus is het nu reeds het geval dat ouders met bijvoorbeeld taalproblemen doorverwezen worden naar gemeentelijke opvoedingsondersteuningsprogramma's in het kader van de inburgering. Over deze en andere specifieke onderwerpen zullen de betreffende bewindslieden de Kamer in een later stadium informeren.¹

Het is duidelijk dat in dit kader niet het hele kabinetsbeleid kan worden uiteengezet. Wel wordt hieronder ingegaan op een aantal belangrijke aspecten die indirect kunnen bijdragen aan versterking van de weerbaarheid, te weten burgerschap, versterking van de maatschappelijke binding en voorkomen van uitval en ontsporing van de jeugd.

Burgerschap

Het huidige kabinet pleegt op diverse terreinen inzet om actief en gedeeld burgerschap in de samenleving te versterken. Zo is er het voorstel Wet Maatschappelijke Ondersteuning, dat recentelijk naar de Tweede Kamer is gestuurd, en dat onder meer gericht is op het creëren van randvoorwaarden om sociale binding en daardoor actief burgerschap te bevorderen. Andere ontwikkelingen zijn het stimuleren van vrijwilligerswerk onder jongeren, de bevordering van de invoering van maatschappelijke stages in het voortgezet onderwijs en het aanmerken van de vorming tot actief burgerschap als kerndoel in het onderwijs. Een voorbeeld van een kerndoel gericht op burgerschap is: «De leerling leert over overeenkomsten, verschillen en veranderingen in cultuur en levensbeschouwing in Nederland, leert eigen en andermans leefwijze daarmee in verband te brengen, en leert de betekenis voor de samenleving te zien van respect voor elkaars opvattingen en leefwijzen».

Brede maatschappelijke binding

In de kabinetsbrief van 10 november 2004 wordt gesteld dat het kabinetsbeleid met betrekking tot het versterken van de sociale samenhang en de integratie er mede toe moet bijdragen dat radicalisering wordt voorkomen.² Een samenleving waarbij de burgers zich verbonden weten met elkaar en met de basisbeginselen van de democratische orde waarin ze leven, is duidelijk minder vatbaar voor kwaadaardige radicale ideologieën dan een samenleving waarin wantrouwen in elkaar en in de centrale instituties de boventoon voeren en waarin delen van de bevolking zich buitengesloten voelen.³

Het kabinet onderkent deze problemen en heeft daarom het afgelopen half jaar een versterkte inzet gepleegd om de sociale samenhang en de integratie te bevorderen. Het doel van dit *Breed Initiatief Maatschappelijke Binding* is om de onderlinge verbondenheid en betrokkenheid van burgers in Nederland te versterken.⁴ Op 22 juni jl. is een vervolg gegeven aan de Ridderzaalbijeenkomst van 26 januari jl. waar, op uitnodiging van het kabinet, tientallen maatschappelijke organisaties samenkwamen om afspraken te maken over mogelijke acties. Op de bijeenkomst van 22 juni stonden burgerinitiatieven centraal, waarvan een aantal werden bezocht door bewindslieden en beloond met een prijs.

¹ Ook in de nota Radicalisme en Radicalisering wordt aandacht besteed aan de activiteiten van de diverse bewindslieden om radicaliseringstendensen tegen te gaan. Samen met de informatie in deze brief wordt hiermee tegemoet gekomen aan het verzoek van de vaste kamercommissie voor het integratiebeleid om een inventarisatie van de stukken die de Kamer nog kan verwachten van de verschillende bewindslieden op dit terrein (brief 14 april 2005).

² TK 2004–2005, 29 854, nr. 3.

³ Zie in dit kader ook de aanbevelingen van het United Kingdom Home Affairs Committee rapport: «Terrorisme and Community Relations» (2005). Ter voorbereiding van dit rapport, spraken Britse parlementariërs onder meer met Nederlandse beleidsmakers en minderhedenorganisaties. Hierbij kwam ook het onderwerp aan de orde van het belang van sociale binding voor de versterking van de weerbaarheid tegen radicaliseringsinvloeden.

⁴ TK 2004–2005, 30 054, nr. 1.

Versterking van de weerbaarheid tegen radicaliseringsinvloeden is geen direct doel maar wel één van de bijproducten van deze inzet. De acties beslaan een breed spectrum van de maatschappij: de arbeidsmarkt, economische bedrijvigheid, onderwijs, jeugd, sport, leefbaarheid, integratie en veiligheid in buurten. Enkele voorbeelden zijn:

- Werkgevers- en werknemersorganisaties zullen in samenwerking met minderhedenorganisaties discriminatie op de werkvloer tegengaan.
- Ondersteuning van leraren met behulp van coachings- of mentoring-trajecten en het opzetten van een landelijk netwerk leerlingbegeleiders.
- Meer aandacht in de (na)scholing en de onderwijspraktijk voor de signalerende rol en de handelingsbekwaamheid van leraren ten aanzien van ondermeer probleemleerlingen, uitval en radicalisering.
- Bevorderen van interetnische en interreligieuze dialoog op lokaal niveau.

Jeugdbeleid en de Operatie Jong

Waar het gaat om jongeren die een verhoogde kans lopen om buiten de boot te vallen, kent het kabinet, naast het algemene jeugdbeleid, ook beleid dat is toegespitst op verschillende categorieën zogenaamde risicojongeren. In het kader van de Operatie Jong wordt de inzet ten behoeve van deze jongeren versterkt en wordt samenhang aangebracht tussen de vele initiatieven om schooluitval, criminaliteit, recidive en andere vormen van uitval zoveel mogelijk te voorkomen. Een voorbeeld is de extra impuls op dit terrein van opvoed- en gezinsondersteuning die door de ministers van Justitie en VWS is ingezet om gemeenten te ondersteunen bij het lokaal preventief jeugdbeleid. Doel is het vergroten van het bereik onder risicogezinnen en risicojeugd, en het bieden van juiste ondersteuning en hulp aan deze kwetsbare groepen (bijvoorbeeld bemoeizorg, huisbezoeken). De tijdelijke middelen van de impuls zijn bij circa 50 gemeenten uitgezet. In het kader van Operatie Jong wordt gewerkt aan een betere systematiek om vroegtijdig risico's op uitval en ontsporing van jeugdigen te signaleren. Hierbij zal onderzocht worden in hoeverre het signaleren van radicalisering van jeugdigen onderdeel kan uitmaken van deze systematiek.

Aspecten van het integratiebeleid

Naast dit algemene beleid op het terrein van burgerschap, binding en jeugd, voert het kabinet natuurlijk ook een breder integratiebeleid. Dit beleid bevat vele elementen die gericht zijn op vergroting van de betrokkenheid van burgers en zo indirect kunnen bijdragen aan versterking van de weerbaarheid. Belangrijke aspecten zijn hier het benadrukken van gedeeld burgerschap als centrale doelstelling van het integratiebeleid en – samenhangend hiermee – de aandacht voor kennis van het Nederlandse politieke en sociale systeem in de inburgeringstrajecten en de versterkte inzet op het anti-discriminatiebeleid.

Gedeeld burgerschap in de inburgeringstrajecten

In het nieuwe inburgeringsstelsel zal veel meer dan voorheen aandacht zijn voor de normen en waarden van de Nederlandse samenleving. Zowel in het examen buitenland als in het examen Nederland wordt kennis over de Nederlandse samenleving geëxamineerd. Daarbij is ook uitdrukkelijk aandacht voor de democratische rechtsorde van Nederland, in het bijzonder voor bijvoorbeeld de gelijkheid van man en vrouw, vrijheid van godsdienst, scheiding van kerk en staat en vrijheid van meningsuiting en de opvoeding van kinderen. Daarnaast biedt het praktijkexamen taal (van het examen in Nederland) de mogelijkheid om inburgeringscursussen te richten op de taalvaardigheid die nodig is bij de opvoeding en het onder-

wijs van kinderen. Het gaat daarbij om examenonderdelen die gaan over bijvoorbeeld contact met school, contact met het consultatiebureau, ondersteuning van kinderen bij het volgen van onderwijs, veranderingen in de puberteit. Tot slot kunnen gemeenten hierbij aansluiten door opvoedingsondersteuning onderdeel te laten zijn van de inburgering van oudkomers, zoals nu ook gebeurt in het kader van de duale-inburgeringstrajecten.

Versterkte inzet anti-discriminatiebeleid

Tijdens de eerdere debatten in de Tweede Kamer over het onderwerp weerbaarheid werd meermalen gesproken over de rol die discriminatie en uitsluiting – vooral op de arbeidsmarkt en in het uitgaansleven – speelt bij de radicalisering van moslimjongeren. Daarom wordt hier een overzicht gegeven van de initiatieven vanuit het integratiebeleid op dit gebied.

Discriminatie is op zich – en dat blijkt ook uit de praktijk – geen reden om de richting van (gewelddadig) politiek verzet te kiezen. Het is juist onderdeel van het wervingsverhaal van de radicaal dat de keuze voor het radicalisme het logische antwoord is op ervaringen van uitsluiting en ongelijke behandeling. Binnen ons systeem bestaan er echter vele manieren om te reageren op ervaringen van discriminatie. Mensen kunnen aangifte doen en de zaak voorleggen aan de rechter, ze kunnen kiezen voor mediation of de partijen bij elkaar brengen in een open debat. Gelukkig zijn er velen – allochtonen zowel als autochtonen die te maken hebben met discriminatie – die deze en andere opties weten te gebruiken.

Dat wil niet zeggen dat hier geen probleem ligt. Uit onderzoek blijkt inderdaad dat het moeilijk is voor allochtone jongeren om een stage- of werkervaringsplaats te vinden in het kader van hun opleiding.¹ Ook bij het solliciteren ondervinden allochtonen de gevolgen van beeldvorming. Door negatieve beelden over allochtonen hebben zij minder kans om te worden uitgenodigd voor een gesprek en aangenomen te worden. Terwijl het opdoen van werkervaring juist een belangrijke bijdrage kan leveren aan het gevoel van insluiting in de samenleving. Daarom heeft het kabinet onlangs een uitgebreid overzicht gegeven van de bestaande en nieuwe maatregelen en initiatieven van het kabinet en relevante maatschappelijke organisaties, die erop gericht zijn om arbeidsmarktbelemmeringen voor etnische minderheden, waaronder discriminatie, aan te pakken.² Bij deze maatschappelijke organisaties gaat het onder andere om werkgevers- en werknemersorganisaties, Landelijke vereniging van Anti-discriminatie bureaus en meldpunten, de Commissie Gelijke Behandeling en minderhedenorganisaties. Het creëren van meer stage- en werkervaringsplaatsen is één van die maatregelen, het aanpakken van vooroordelen en negatieve beeldvorming en coaching van hoogopgeleide allochtone jongeren zijn andere elementen.

Jongeren kunnen ook een gevoel van sociale uitsluiting ervaren wanneer zij op onduidelijke gronden aan de deur van een uitgaansgelegenheid worden geweigerd. De minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie heeft dan ook kortgeleden zelf het initiatief genomen om met horeca-uitbaters het gesprek aan te gaan. Een aantal van deze horeca-uitbaters is inmiddels, in samenwerking met scholen, begonnen met voorlichting en spreekuren. Problemen bij de deur worden dus serieus door de sector opgepakt. Ook de Jeugdraad en het bureau RADAR spelen hier een rol. RADAR overlegt met vertegenwoordigers van horeca, gemeenten, politie, antidiscriminatie-initiatieven en onderzoekers over mogelijke vormen van aanpak. Opgedane ervaringen worden geïntegreerd in de nieuwe cursus-handboeken van het «basisbeveiligingsdiploma portiers». Ook FORUM is momenteel samen met de Haagse Hogeschool en gemeente Den Haag

¹ «Etnische minderheden op de arbeidsmarkt. Beelden en feiten, belemmeringen en oplossingen», uitgevoerd door Regioplan in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, april 2005.

² Brief van staatssecretaris Van Hoof (12 mei 2005, AM/AMI/05/30446).

bezig het deurbeleid in Den Haag te onderzoeken om vervolgens voorstellen te formuleren voor een betere aanpak.

In het algemeen is het bestrijden van discriminatie een essentieel onderdeel van de versterking van de weerbaarheid en samenhang in onze maatschappij.¹ Ongelijke behandeling is onacceptabel, omdat het in strijd is met de grondslagen van de Nederlandse rechtsorde en bovendien een respectvolle communicatie tussen burgers in dit land ondergraaft – juist de aspecten waar gevaarlijke radicalisering op ingrijpt. Voorlichting over de gevaren van racisme en discriminatie moet hier centraal staan. Immers, jongeren zijn zich er vaak niet van bewust dat hun gedrag wel eens racistisch of discriminatoir zou kunnen zijn. Daaraan aandacht besteden voorkomt later grotere problemen.

Effectief ingrijpen in gevallen van discriminatie vereist echter wél een doordachte benadering, waarbij oog is voor de bredere context waarbinnen *wederzijdse* uitingen van intolerantie en discriminatie plaatsvinden. Negatieve ervaringen en incidenten vinden vaak plaats in een ketting van actie en reactie waarbij het weinig effectief is om de focus op één enkele schakel te leggen. Een eenzijdige focus op de uitingen van één bepaalde groep kan zelfs de spanningen verergeren. Leden van die bepaalde groep kunnen zich miskend voelen en ertoe neigen zich gefrustreerd af te wenden. Daarom is het ook zo belangrijk om telkens een gebalanceerde analyse van de situatie te maken en een brede dialoog op gang te houden met alle betrokken partijen.

Integratiebeleid ter versterking van de weerbaarheid

De bovengenoemde activiteiten zijn gericht op de algemene versterking van de maatschappelijke binding en integratie. Deze kunnen een indirect effect hebben op het tegengaan van de voedingsbodems van radicalisering door het besef van de waarde van de democratische rechtsorde en de wederzijdse betrokkenheid van burgers op elkaar te versterken. De brede strategie van versterking van de maatschappelijke binding en integratie vergt echter tijd en zal pas op langere termijn resultaat opleveren. Intussen gaat de radicalisering van jongeren voort en daarom is er een meer toegespitst antwoord nodig.

Een belangrijke opmerking vooraf: de bestrijding van radicalisering is een zaak van lange adem. Zoals de nota *Radicalisme en Radicalisering* stelt, is hier een combinatie van *daadkracht en bedachtzaamheid* nodig. De acute dreigingen vragen om een onmiddellijke aanpak. Anderzijds gaat het hier om complexe verschijnselen die zich op diverse en wellicht nog ongekende manieren kunnen openbaren. Ondoordachte maatregelen kunnen ineffectief blijken of, erger nog, het proces van radicalisering voeden en versterken.

Tot nu toe is er in Nederland of uit het buitenland weinig wetenschappelijk empirisch onderzoek voorhanden dat uitsluitsel kan geven over de precieze processen van radicalisering. Om deze reden laat de Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie onderzoek uitvoeren naar de kenmerken en motieven van moslimjongeren die hetzij kiezen voor het vormgeven van een liberale, democratische vormen van islambeleving, hetzij voor extreem radicale richtingen. De uitkomsten hiervan worden eind 2005 verwacht.

Omdat er nog weinig bekend is over de precieze verklaringsgronden en oplossingsrichtingen, is in de plannen ter versterking van de weerbaarheid gekozen voor een generieke aanpak langs verschillende actielijnen met een breed scala aan maatschappelijke partners. Binnen deze lijnen

¹ Ten aanzien hiervan stelt het hoofdlijnenakkoord het volgende: «Een belangrijk uitgangspunt in onze samenleving is dat ruimte wordt gegeven aan religieuze, culturele en etnische verschillen, waarbij op basis van de fundamentele Nederlandse normen en waarden eenieder respect heeft voor de opvattingen van de medemens in een door tolerantie gekenmerkte samenleving. Respect, tolerantie en het bestrijden van discriminatie zijn essentieel om de samenhang in onze maatschappij te behouden.» Onder het huidige kabinet is het Nationaal Actieplan tegen Racisme in december 2003 aan de Tweede Kamer aangeboden. Het actieplan richt zich op drie inhoudelijke thema's, te weten de leefomgeving, bewustwording en gelijke behandeling op de arbeidsmarkt. Vanuit deze verschillende invalshoeken zijn verschillende actiepunten uitgevoerd. De minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie heeft als coördinerend bewindspersoon onlangs een voortgangsrapportage aan de Kamer gestuurd om verslag te doen van de uitvoering van deze actiepunten.

worden de acties met opzet relatief kleinschalig gehouden, ingebed in een programmatisch aanbod en in bepaalde gevallen voorafgegaan door verkennende pilots. In deze benadering zijn de projecten gemakkelijker aan te passen aan veranderende omstandigheden, laagdrempelig voor deelnemers en niet duurder dan grootschalige projecten, mits er strak projectmanagement wordt gevoerd en mits opgedane kennis en ervaring systematisch wordt hergebruikt.

Ten eerste zal de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie, in samenwerking met FORUM, de komende drie jaar een actieprogramma uitvoeren, getiteld «*Democratische Rechtsstaat-Weerbare Samenleving*». Dit programma is gericht op weerbaarheid en versterking van het democratisch normbesef. FORUM werkt daarin weer samen met een reeks van maatschappelijke partners, variërend van universiteiten, onderzoeksinstellingen, adviesbureaus, vakbonden, studentenorganisaties, jongerenorganisaties, minderhedenorganisaties etc. Het actieprogramma is een verzameling van zeventien deelprojecten die passen binnen drie gerichte actielijnen: 1) het vergroten en verspreiden van kennis, 2) het verdiepen van competenties en 3) het versterken van sociale verbanden. De acties richten zich vooral op het versterken van de weerbaarheid onder moslimjongeren, waarbij op onderdelen de moslimgemeenschap en ook de autochtone gemeenschap wordt betrokken. Een aantal activiteiten kan ook een bredere uitwerking hebben naar tendensen van rechts-radicalisme.

Ten tweede is er het programma «*Niet naast elkaar, maar met elkaar*» van de partners van het Landelijk Overleg Minderheden (LOM). De acties daarbinnen hebben voor een deel betrekking op maatschappelijke binding door allochtonen en autochtonen met elkaar in contact te brengen en voor een deel meer direct op versterking van de weerbaarheid. De plannen zijn gegroepeerd langs de lijnen: «werk en scholing», «onderwijs, educatie en opvoeding», «cultuur en identiteit» en «wijkgerelateerde activiteiten». Van de veertig activiteiten is circa de helft gericht op versterking van de weerbaarheid tegen radicalisering.

Ten derde wordt er overleg gepleegd met de twee moslimkoepelorganisaties, het Contactorgaan Moslims en Overheid (CMO) en de Contactgroep Islam (CGI) over hun plannen om de weerbaarheid tegen radicalisering in eigen kring te versterken. De voorstellen die zij hebben gedaan, zijn in deze nota verwerkt met de kanttekening dat ze nog in een eerste fase van ontwikkeling verkeren.

Tot slot bereiken ons ook andere verzoeken om ondersteuning van initiatieven van universiteiten, onderzoeksbureaus, gemeenten en maatschappelijke organisaties. Waar deze voorstellen verschillende beleidsterreinen bestrijken, worden ze door de betreffende bewindspersonen in overleg in behandeling genomen. Overigens wordt in de actieprogramma's samengewerkt met een groot aantal maatschappelijke partners, variërend van diverse universiteiten, onderzoeksinstituten, adviesbureaus, diverse media, maatschappelijke instellingen en organisaties als vakbonden, beroepsverenigingen, studentenorganisaties, vrouwenorganisaties, lokale minderhedenorganisaties enz. Hier zien we de brede frontvorming in de praktijk ontstaan.

De eerste twee actieprogramma's bestrijken in beginsel een periode van drie jaar, waarbij in totaal voor alle initiatieven 6 miljoen euro beschikbaar is. FORUM is al van start gegaan en heeft een groot deel van de activiteiten in uitvoering genomen. Het programma van de LOM-organisaties zal binnenkort definitief worden vastgesteld. Hetzelfde geldt voor de mogelijke ondersteuning van de plannen van de CGI en het CMO. De activiteiten worden in eerste instantie voor één jaar uitgezet, met duide-

lijke momenten voor evaluatie. Tussentijds en aan het einde van de periode kan dan worden bepaald welke onderdelen al dan niet in aanmerking komen voor voortzetting.

Aangrijpingspunten voor Actie

De doelstellingen van de diverse onderdelen van de programma's sluiten aan bij de algemene visie op weerbaarheid die aan het begin van deze nota is geformuleerd.¹ Vanuit verschillende invalshoeken beogen de acties bij te dragen aan vergroting van het democratisch besef, de burgerschapsvaardigheden en het eigen verantwoordelijkheidsgevoel van vooral jongeren die te maken hebben met kwaadaardige radicaliseringsinvloeden. Daarnaast is het doel om bestuurders, professionals, sleutelfiguren, ouders en jongeren te ondersteunen bij het tijdig signaleren en adequaat omgaan met radicaliseringsprocessen. Tot slot gaat het erom het sociale weefsel rondom de jongeren te versterken, zodat er minder gaten vallen waar radicale krachten op in kunnen springen.

De actielijnen van de programma's zijn gerelateerd aan deze aspecten. Bij de uitwerking van de activiteiten is uitgegaan van de specifieke kenmerken en facetten van het radicaliseringsproces die aangrijpingspunten leveren voor concrete actie. Speciale aandacht gaat hierbij uit naar:

- gedeeld burgerschap binnen een democratische rechtsorde
- een lokale aanpak ter versterking van de weerbaarheid en sociale binding
- verschijnselen van rechts-radicalisme
- betrekken van de jeugd en de ouders
- de emancipatie van meisjes en vrouwen
- samenwerking met de moslimgemeenschap
- betrekken van de autochtone gemeenschap

In het volgende wordt aangegeven welke projecten van de verschillende partners concreet invulling geven aan deze aspecten van de versterking van de weerbaarheid.

Gedeeld burgerschap binnen een democratische rechtsorde

Rode draad in de activiteiten is bewustwording van het belang van gedeelde democratische instituties voor de persoonlijke vrijheid en levenskansen van alle Nederlanders. Wanneer het tot jongeren doordringt hoe uniek het is om in een samenleving te leven die hun de vrijheid geeft om het geloof of de politieke overtuiging naar eigen inzicht te beleven, om de eigen mening te uiten, om naar de rechter te stappen als er sprake is van discriminatie of uitsluiting enz., dan zullen ze zich beter teweer kunnen stellen tegen de beloften van radicalen die zich afzetten tegen de democratische rechtsorde. De volgende concrete activiteiten worden ondernomen ter versterking van dit gedeeld burgerschapsbesef:

1. Gedeelde identiteit

Gedeeld burgerschap heeft te maken met het besef onderdeel uit te maken van één samenleving met een gemeenschappelijke identiteit en een gedeelde toekomst. Helaas dreigt er een grotere kloof te ontstaan tussen allochtone, met name islamitische, burgers en autochtone burgers. De sociaal-economische achterstandssituatie waarin veel allochtonen zich ten opzichte van hun autochtone medeburgers bevinden, leidt niet alleen tot een scheiding tussen «klassen» maar ook tot een scheiding van leefwerelden (woon- en werkomgeving etc.) De kloof blijkt vaak nog groter waar het moslims betreft, vanwege het wederzijds onbegrip over uiteenlopende levenswijzen en vanwege de angst voor islamitisch terrorisme. Het

¹ Ieder project kent op zich natuurlijk een toegespitste doelstelling, doelgroep, resultaat-formulering, plan van aanpak en evaluatiemoment. Daarnaast wordt zoveel mogelijk aangestuurd op samenwerking tussen de verschillende partners om de activiteiten af te stemmen en, waar mogelijk, op elkaar in te laten haken.

risico bestaat dat er een parallelle samenleving ontstaat, waarin bevolkingsgroepen elkaar met argusogen gadeslaan. Deze wederzijdse vijandelijkheid is koren op de molen van de radicalen, die het aangrijpen om jongeren met mooie beloften te winnen voor hun zaak.

In dit project wordt door FORUM voortgeborduurd op de publicatie *«Allochtonen van nu en de oorlog van toen»*. De publicatie is gericht op het beschrijven van de gedeelde geschiedenis om te komen tot een gezamenlijk besef van gedeeld heden en te delen toekomst. Het boek biedt een basis voor educatief en ander voorlichtingsmateriaal en vormt het uitgangspunt van activiteiten, inclusief een manifestatie, rondom het thema Nederlandse identiteit. Parallel hieraan worden jongeren in een driejarige campagne *«Identiteit in beeld»* uitgenodigd om met behulp van moderne technologieën (internet, digitale fotografie etc) en gesprekken met andere jongeren, hun eigen visie op de Nederlandse identiteit vorm te geven.

2. Wie ben jij: Cultureel erfgoed en identiteit

Vatbaarheid voor radicalisering wordt vaak in verband gebracht met een zoektocht van jongeren naar een identiteit waaraan ze houvast maar ook eigenwaarde kunnen ontlelen. Vaak lukt dit beter als jongeren *trots* kunnen ontlelen aan de religie of de cultuur waarmee ze zich verbonden voelen. Voor migrantenjongeren is dit soms lastig, omdat Nederlanders in het algemeen maar ook de jongeren zelf vaak weinig weten van hun eigen achtergrond of daar negatieve beelden bij hebben. In dit project gaan de LOM-organisaties een landelijke bijeenkomst organiseren waar vertegenwoordigers van verschillende bevolkingsgroepen kennismaken van elkaars cultureel erfgoed en de betekenis ervan voor hun eigen identiteit. Doel van het project is om de wederzijdse beeldvorming te doorbreken en de diversiteit van etnische gemeenschap op een aansprekende manier over te brengen.

3. Viering 5 mei – Dag van de vrijheid

De Tweede Wereldoorlog is een belangrijk ijkpunt in de Nederlandse geschiedenis en is diep bepalend geweest voor de wijze waarop beginselen als vrijheid, tolerantie en non-discriminatie een plaats hebben gekregen in de collectieve identiteit. Om ook jongeren en ouders uit etnische minderheidsgroepen bekender te maken met dit gedeeld historisch referentiekader is een project ontwikkeld waarbij de LOM-organisaties de achterban zullen betrekken bij een gezamenlijke viering van de vrijheid op 5 mei. Hierin zal ruimte zijn om de lessen van de Tweede Wereldoorlog te relateren aan hun eigen ervaringen van onderdrukking, oorlog en bevrijding. Ook FORUM organiseert – daar is dit jaar al een begin mee gemaakt – activiteiten rondom 5 mei, waarbij jongeren van verschillende achtergronden (Marokkanen, joods etc.) gezamenlijk de bevrijding vieren en met elkaar in discussie gaan over de diepere betekenis achter deze historische viering.

4. Religie en Levensbeschouwing: over radicalisering

In een serie bijeenkomsten en lezingen gaan vertegenwoordigers van verschillende godsdiensten en levensbeschouwingen met elkaar de discussie aan over fundamentalisme en radicalisering. Vooral islamitische jongeren worden bij deze bijeenkomsten betrokken. Doel is te komen tot een permanente plaats en mogelijkheid voor ontmoeting en dialoog. Ook wordt een methode uitgegeven met praktische handvatten om radicalisering tegen te gaan en gebedshuizen te stimuleren geregeld signalen uit te geven gericht op binding en tegen radicalisering.

5. Samenlevingscontracten en convenanten

Basis van een weerbare samenleving is dat duidelijk is wat we van elkaar

verwachten. Op nationaal niveau worden deze kaders aangereikt door de grondwet en algemene regels. Op lokaal niveau kunnen deze worden uitgewerkt en aangevuld. Er zijn talrijke voorbeelden van gemeenten, scholen, bedrijven en maatschappelijke instellingen die morele kaders en gedragscodes afspreken met hun burgers en cliënten. Sommigen leveren een directe of indirecte bijdrage aan het tegengaan van radicaliseringstendenzen. Zo zijn er convenanten afgesloten tussen gemeentebesturen en moskeeën en sloten moskeeororganisaties binnen het CMO een lokaal samenlevingscontract af met andere religieuze organisaties. Deze afspraken verstevigen de goede wil tussen burgers en vormen een houvast waarop in tijden van crisis kan worden teruggegrepen. De moskeeororganisaties zullen verkennen of dergelijke convenanten en samenlevingscontracten ook binnen andere gemeenten gesloten kunnen worden.

Lokale aanpak ter versterking van de weerbaarheid en sociale binding

Versterking van de weerbaarheid zal primair moeten plaatsvinden op lokaal niveau. Dáár worden immers internationale impulsen omgezet in acties hier ter plekke. Radicaliseringsinvloeden die via het internet en buitenlandse media door met name jongeren worden opgepikt, worden vervlochten met een deels lokaal, deels nationaal bepaald spanningsveld tussen bevolkingsgroepen. Nieuwe golven van (gewelddadige) incidenten verhardten de conflicten. In het ergste geval ontstaat er een intimiderende sfeer waarbij direct of indirect betrokkenen steeds meer worden gedwongen om «partij» te kiezen, geen aangifte te doen van ongeregelde heden en eventueel zelfs deel te nemen aan confrontaties. Als hier niet adequaat wordt ingegrepen, dreigt het gevaar van toenemende polarisatie en escalatie.

Verschillende gemeenten, met name Amsterdam en Rotterdam, ondernemen inmiddels acties om dergelijke ontwikkelingen te voorkomen in een vroeg stadium tegen te gaan.¹ Ook kleinere gemeenten zoeken naar manieren om om te gaan met inter-etnische daden van geweld. Zowel door gemeenten als door provincies wordt al veel ondernomen om met deze problematiek om te gaan. Op diverse terreinen zijn inmiddels contacten gelegd tussen lokale besturen en het Rijk om activiteiten af te stemmen en te bezien welke faciliterende rol de nationale overheid kan spelen. Zoals ook in de nota *Radicalisme en Radicalisering* wordt gemeld, zijn de minister van Binnenlandse zaken en de minister van Justitie bezig een gezamenlijke uitwerking op te stellen waarin zowel de rol van gemeenten en politiekorpsen ten aanzien van het signaleren en tegengaan van (moslim-)radicalisme, als de mogelijkheden en grenzen van het strafrecht en van het justitieel gebruik van het civiel recht in dit verband aan de orde komen. Bij deze uitwerking worden ook de activiteiten van de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie betrokken.

Bij de lokale aanpak van incidenten die te maken hebben met radicaliseringstendenzen kan veel geleerd worden van ervaringen die gemeenten reeds opdeden met de aanpak van inter-etnische spanningen.² Een aantal handvatten hieruit, die ook in het overleg met de VNG naar voren kwamen, zijn:

- Waak ervoor incidenten te snel te «etniseren» of te «radicaliseren». Soms blijken radicale motieven bij nader inzien nauwelijks een rol te spelen en gaat het meer om uitingen van criminaliteit of andere jeugdproblematiek. Het opblazen van incidenten leidt tot grote onrust en gevoelens van onveiligheid onder de lokale bevolking. Bovendien draagt het bij aan de negatieve beeldvorming van een groep die het voor bepaalde jongeren zelfs aantrekkelijk kan maken om te blijven volharden in het «stoere» gedrag. Kortom: de situatie moet telkens

¹ Zie: Gemeente Rotterdam in samenwerking met het Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement (COT), Actieprogramma Meedoen of Achterblijven, februari 2005; Gemeente Amsterdam, Actieplan «Wij Amsterdammers», januari 2005.

² Zie bijvoorbeeld: R. Witte, K. Schram en F. Kors, Spanningen tussen jongeren in Aalsmeer: quickscan en advies in opdracht van de gemeente Aalsmeer, 2003 en R. Witte c.s., Interetnische spanningen: een draaiboek, 2003.

zorgvuldig worden geduid, zodat er een gedegen aanpak van de onderliggende oorzaken van de conflicten kan worden ontwikkeld.

- Incidenten moeten binnen een brede context worden gezien. In de voorgeschiedenis is vaak sprake van een kettingreactie van wederzijdse ergernissen, stigmatisering en vormen van harde uitsluiting. Daderschap en slachtofferschap wisselen in de loop van de tijd. De aanpak eenzijdig te focussen op één bepaald incident of specifieke groep wekt weerstand op en kan de spanningen zelfs verergeren.
- Wat nodig is, is een brede benadering die maatregelen van politie en justitie combineert met een integrale sociaal-maatschappelijke aanpak. Bij dit laatste gaat het om een gerichte inzet binnen gemeenten, wijken of scholen om de positie van mensen te verbeteren en hun verhoudingen tot elkaar weer in goede banen te leiden. Goede afstemming binnen de veiligheids- en jeugdketen is hier van het grootste belang. Dit kan bijvoorbeeld verkregen worden door vertegenwoordigers van verschillende instellingen in gerichte teams nauw samen te laten werken.
- Bij deze brede aanpak zijn structurele contacten en goede verhoudingen van het bestuur en van maatschappelijke instellingen met etnische en religieuze (zelf)organisaties onontbeerlijk. Zij kunnen informatie leveren over positieve en negatieve ontwikkelingen binnen de gemeenschappen en een bijdrage leveren aan de oplossingen.
- Tot slot is er een essentiële taak weggelegd voor nationale en lokale gezagsdragers. Verbindend leiderschap is nodig om bij conflicten preventieve maatregelen te nemen, signalen goed op te vangen, tactvol op te treden, eenduidig te communiceren, de tijd te nemen voor een gedegen analyse van de situatie en de nodige nazorg te leveren bij ernstige incidenten.

Concrete activiteiten die deze lokale aanpak ter versterking van de weerbaarheid en sociale binding, zijn:

6. Presentatie G30

De programma's vanuit het ministerie en de minderhedenorganisaties zullen in een conferentie in het najaar aan de 30 grootste gemeenten worden gepresenteerd. Doel is om lopende activiteiten op elkaar af te stemmen en om te bezien welke diensten (trainingen, informatie-uitwisseling etc.) aan gemeenten kunnen worden aangeboden. Voor een deel gaat het hierbij om activiteiten die het Rijk zal faciliteren, voor een ander deel zal aan gemeenten een bijdrage worden gevraagd.

7. Lokale varianten in het islambeleid

In dit onderdeel worden modellen aangeboden van ontspannen en transparante relaties tussen lokale moslimgemeenschappen en lokale besturen. Doel is om lokale bestuurders en moskeeorganisaties inzicht te geven in de wederzijdse verhoudingen en hen handvatten te geven om deze te analyseren en vorm te geven. Er wordt een publicatie uitgebracht over de rol en betekenis van moskeeorganisaties. Aan de hand hiervan wordt een conferentie georganiseerd waar ervaringen en «best practices» kunnen worden uitgewisseld.

8. Netwerken Veiligheid en Sociale Cohesie

Bij de lokale aanpak ter versterking van de sociale binding is het van groot belang dat er (structurele) contacten worden onderhouden met (allochtone) sleutelfiguren binnen maatschappelijke instellingen en (zelf-)organisaties. Dergelijke netwerken zijn het meest effectief als ze zijn samengesteld uit onafhankelijke contactpersonen die zelf deel uitmaken van de lokale gemeenschappen en goed op de hoogte zijn van wat er gaande is. Zij kunnen regelmatig met elkaar de negatieve én positieve ontwikkelingen binnen de gemeenschappen bespreken en waar nodig

bestuurders en lokale instellingen adviseren over mogelijke problemen en kansen. De minister biedt ondersteuning aan bij het open uitbouwen van dergelijke netwerken.

9. Servicecentrum Integratie

Bij FORUM is het bestaand Servicecentrum Integratie beschikbaar voor beantwoording van vragen die te maken hebben met oplopende etnische spanningen die de openbare orde kunnen verstoren. Deze infodesk is gericht op het informeren en adviseren van ambtenaren en professionals uit verschillende maatschappelijke sectoren (jeugdzorg, welzijn, opbouw-werk, medische beroepen, scholen). Waar nodig, kan op verzoek op maat gesneden advies worden geboden door deskundige teams op het terrein van jeugd en veiligheid en inter-etnische spanningen.

10. Model-masterclass voor lokale bestuurders

Zoals hierboven al werd aangegeven, blijkt verbindend leiderschap essentieel voor een succesvol optreden bij incidenten en langer lopende conflicten die elementen van radicalisering of inter-etnische spanning bevatten. Burgemeesters, wethouders en (top)ambtenaren die betrokken zijn bij de beleidsontwikkeling op deze terreinen staan hier voor grote uitdagingen. Om hen in de gelegenheid te stellen ervaringen met elkaar uit te wisselen en ook handvatten aangereikt te krijgen, worden er een tiental (separate) masterclasses ontwikkeld voor bestuurders uit de 30 grootste gemeenten.

11. Deskundigheidsbevordering voor professionals

Voor professionals binnen de veiligheidsketen – regionale politiekorpsen, officieren van justitie, rechters en advocaten maar ook andere professionals – zijn de diverse vormen van extremisme onder jongeren een actueel onderwerp. Binnen het actieprogramma «Democratische Rechtsstaat – Weerbare Samenleving» worden een aantal expertmeetings georganiseerd om thema's op dit terrein te bespreken en te toetsen aan de praktijk.

De aanpak van rechts-radicalisme

In de diverse actieprogramma's gaat de aandacht vooral uit naar het versterken van de weerbaarheid van moslimjongeren. Voor deze prioriteit is gekozen op basis van de AIVD-jaarverslagen van de afgelopen jaren, waarin is gewaarschuwd voor de dreigende radicalisering onder bepaalde delen van de tweede- en derde-generatie moslimjongeren in Nederland. Ook het verschijnsel van rechts-radicalisme wordt in deze rapporten genoemd, maar hierbij wordt duidelijk gesteld dat de tendensen in deze kringen niet dezelfde mate van dreiging en aanhang kennen als onder bepaalde delen van de moslimjeugd.

Zoals in het begin van de nota is gesteld, spelen er echter wel degelijk ernstige kwesties waarbij jongeren zijn betrokken die zichzelf afficheren of door anderen benoemd worden als rechts-radicalen. Deze jongeren kunnen niet omgaan met de veranderende aard van de lokale en nationale gemeenschap en uiten hun onvrede in angstzaaiing, vernieling of mishandeling en andere daden die bijdragen aan een verdere versterking van de spanningen tussen bevolkingsgroepen. Er is natuurlijk geen enkel excuus voor dit gedrag en hier wordt dan ook serieus opgetreden door de bevoegde autoriteiten.

Net zoals onder de moslimjeugd, moet hier wel een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen de «harde kern» en de «meelopers» die veelal geen politieke motieven hebben voor hun wangedrag en eigenlijk de naam «radicaal» nauwelijks «verdienen». Bij de eerste groep vindt er (justitieel) onderzoek en, ter beoordeling van het OM, strafrechtelijk

optreden plaats, bij de tweede groep gaat het vooral om maatregelen waar ook de ouders worden betrokken en instanties uit de jeugdketen, zoals scholen, jeugdwerk en sleutelfiguren uit de eigen gemeenschap. Nationale en lokale bestuurders en leiders binnen verschillende gemeenschappen kunnen ook een belangrijke rol spelen door de incidenten te veroordelen en met elkaar aan een positieve aanpak te werken. Zo brachten diverse ministers dit voorjaar bezoeken aan Uden en Venray, waar incidenten van autochtone jongeren jegens de moslimbevolking grote opschudding hadden veroorzaakt. Naar aanleiding hiervan werken Rijk en gemeenten nu samen aan het organiseren van een conferentie dit najaar die bedoeld is om middelgrote gemeenten te helpen bij het ontwikkelen en/of uitvoeren van een aanpak waarmee dergelijke problematiek goed kan worden aangepakt.

Vanuit het integratiebeleid wordt aan deze aanpak een bijdrage geleverd. Bij het Servicecentrum integratie van FORUM en het team inter-etnische spanningen is ook kennis en expertise aanwezig om gemeenten en maatschappelijke instellingen op verzoek bijstand te leveren bij vermoede verschijnselen van rechts-radicalisme en bij spanningen tussen verschillende bevolkingsgroepen. Daarnaast zal ook in de trainingen en masterclasses aan bestuurders en professionals aandacht worden besteed aan dit fenomeen. Voor het Lokaal Initiatievenfonds, dat hieronder is beschreven, zal ook expliciet gevraagd worden om voorstellen van burgers die gericht zijn op de wederzijdse spanningen tussen moslims en andere (jeugd)groeperingen.

Betrekken van de jeugd en de ouders

De activiteiten binnen de programma's richten zich primair op jongeren omdat zij in speciale mate vatbaar zijn voor radicaliseringsinvloeden. Bij het bereiken van deze jongeren spelen ouders, geestelijk leiders, jongerenwerkers, docenten en andere eerste-lijns werkers een belangrijke rol. Daarom zijn verschillende onderdelen van het actieprogramma ook gericht op het verstrekken van kennis en ondersteuning aan deze groepen om verschijnselen van radicalisering tijdig te signaleren en er adequaat mee om te gaan.

Het probleem is echter dat deze jongeren vaak weinig vertrouwen hebben in de volwassenen in hun omgeving. In dit kader wordt ook wel gewezen op het *generatieconflict* dat met name voor sommige jongeren van (Marokkaanse, Somalische en Bosnische) migrantenafkomst zou spelen.¹ Een aantal van deze jongeren zou neerkijken op de cultuur van hun land van herkomst van hun ouders, omdat die een maatschappelijk ondergeschikte positie innemen en daarin berusten. Door de Nederlandse samenleving voelen ze zich niet geaccepteerd. Daarom gaan ze op zoek naar alternatieve kaders, die ze dan vooral vinden bij elkaar.

Daarom zijn vormen van «peer-group-education» en de inzet van positieve rolmodellen van cruciaal belang. Het actieprogramma ondersteunt dit door uitgebreid aandacht te schenken aan kadervorming van jongeren en ze klaar te stomen voor toekomstig leiderschap. Hierbij kan ook een beroep worden gedaan op jongeren die zelf de aantrekkingskracht van de radicale ideologie voelen. Jongeren die vatbaar zijn voor radicalisering hebben immers vaak een sterk ontwikkeld rechtvaardigheidsgevoel en een grote behoefte om zich in te zetten voor een goede zaak. Het is de kunst om deze energie op een positieve wijze aan te spreken en te kanaliseren in banen die zowel voor henzelf als voor de samenleving constructief zijn.

¹ Buijs F.J. & S. Harchaoui, «Islamitisch radicalisme en rekrutering in Nederland, Proces, 2003; O, Roy, De globalisering van de Islam, 2003, en «Euro-islam: de jihad van binnenuit?», Justitiële Verkenningen, jrg. 31, nr. 2, 2005.

De meerwaarde van alle activiteiten in dit kader ligt in de mate waarin ze erin slagen aan te sluiten bij de denk- en leefwereld van de groepen waar ze zich op richten. Deze zijn dan ook opgezet vanuit kennis over de oriëntaties en opvattingen die leven onder moslimjongeren. Zoals verderop in de nota wordt besproken, wordt er ook ruimte ingebouwd om jongeren via een lokaal activiteitenfonds te stimuleren om zelf plannen in te dienen ter versterking van de weerbaarheid.

Concrete acties in het kader van de programma's zijn:

12. Zomerschool

Deze zomer al organiseert FORUM een eerste zomerschool in samenwerking met o.a. het Instituut Clingendael. In vijf dagen bediscussiëren binnenlandse en buitenlandse (islamitische) docenten met minimaal 25 talentvolle jonge moslims van diverse universiteiten en hogescholen verschillende visies op de islam en de positie van moslims in een moderne, westerse samenleving. De studenten, zowel mannen als vrouwen, worden aangedragen door de onderwijsinstellingen. Het programma zal bestaan uit lezingen, werkgroepen en individuele opdrachten. Deze jongeren wordt daarna een persoonlijk coachingstraject aangeboden waarbij succesvolle personen, die belangrijke posities innemen in Nederlandse organisaties of in ondernemingen, hen begeleiden bij hun start op de arbeidsmarkt. Daarnaast zullen ze aangespoord en begeleid worden bij het ontwikkelen van positieve initiatieven binnen hun eigen lokale gemeenschappen.

13 Persoonlijke coaching voor leiderschap

Wanneer het (hoogopgeleide) jongeren niet lukt een plek op de arbeidsmarkt te verwerven, of wanneer zij zich niet thuis voelen in de heersende werkcultuur, kan dit leiden tot frustratie. Frustratie kan het gevaar van (zelf)uitsluiting en extremisme met zich mee brengen. Tot op heden is er weinig aandacht voor succesvolle allochtonen die belangrijke posities innemen bij de overheid of in het bedrijfsleven. Zij zijn echter uitermate geschikt om als rolmodel te fungeren voor jongeren die op het punt staan de arbeidsmarkt te betreden en om hen net dat «zetje in de rug» te geven dat deze jongeren momenteel missen. Door middel van een buddy constructie kunnen deze «high potentials» helpen bij het versterken van hun persoonlijke competenties en leiderschapskwaliteiten. Tegelijkertijd kunnen ze een brugfunctie vervullen door jongeren die op zoek zijn naar een baan te introduceren in hun eigen netwerk om hen zodoende te helpen bij het vinden van een werk- of stageplek.

In een samenwerkingsverband van FORUM met de Baak, het opleidingsinstituut van de werkgeversorganisatie VNO-NCW, wordt daarom een traject ontwikkeld voor de persoonlijke coaching van jonge hoogopgeleide moslims in de laatste fase van hun studie. Bestaande netwerken worden aangesproken en uitgebreid. Daarnaast worden er, naast de individuele trajecten, een aantal groepsbijeenkomsten georganiseerd waarbij het jongeren vrij staat eigen thema's en ervaringen in te brengen.

14 Debat en dialoogtraining

In het publieke debat ontbreekt het momenteel aan personen die met voldoende kennis en inzicht op een goede wijze kunnen spreken over zaken die met de islam en moderniteit te maken hebben. Hierdoor ontstaat een eenzijdig beeld van de islamitische gemeenschap, wat de kans op stigmatisering en uitsluiting vergroot. Om islamitische jongeren te stimuleren zich meer te mengen in het (publieke) debat, zullen jaarlijks de deelnemers aan de zomerschool en het coachingstraject een training ontvangen in het voeren en leiden van debatten. De jongeren worden

vervolgens betrokken bij diverse andere activiteiten binnen de programma's waarvan publiek debat onderdeel uitmaakt.

15. Project BrugOver: Inter-generationale gesprekken

Deze gesprekken worden jaarlijks in een drietal gemeenten georganiseerd, tussen islamitische ouders en hun zoons en dochters, waarbij telkens in totaal ca. 500 mensen betrokken zijn. Doel van de gesprekken is de relatie tussen de generaties te herstellen, zodat de jongeren meer kans hebben op een positieve identiteitsontwikkeling. In groepsbijeenkomsten worden de waarden en normen van de democratische rechtstaat en heikele thema's zoals uithuwelijking, eerwraak, huiselijk geweld en de rechten van de vrouw besproken. Tegelijkertijd zijn de gesprekken een training in sociale vaardigheden.

Bij de gesprekken zullen ook imams uit de lokale gemeenschap aanwezig zijn. Zij komen van te voren bijeen onder leiding van een Nederlandse imam van de Vereniging van Imams om de bovenstaande thema's te bespreken. Ze maken ook de afspraak om de uitkomsten van de gesprekken mee te nemen in hun preken in de moskee. Zo wordt een groot gedeelte van de moslimgemeenschap binnen de gemeenten betrokken bij de brede inter-generationale discussie.

16. Jongeren en ouderen samen op weg

Ook de LOM samenwerkingsverbanden voeren een project uit om de binding tussen de oudere en jongere generaties te versterken. In de vier grote steden worden workshops gehouden waaraan zowel autochtone als allochtone jongeren- en ouderenorganisaties deelnemen. Samenwerking wordt hierbij gezocht met muziekscholen en stedelijke musea.

17. Onderwijs, educatie en opvoeding

De LOM-organisaties stellen verschillende activiteiten voor om allochtone jongeren betere kansen te bieden binnen het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Zo worden Marokkaanse -scholieren in een mentoringsproject betrokken, worden zomerscholen georganiseerd voor jongeren uit zwarte en witte scholen, worden mentoren en rolmodellen ingezet om jongeren wegwijs te maken in de maatschappij en worden projecten ontwikkeld in het kader van de veiligheid op scholen. Bij een aantal van deze projecten worden ook ouders en leerkrachten (uit het primair en voortgezet onderwijs) betrokken. Zij volgen een cursus over opvoedstijlen en nemen deel aan discussies met allochtone jongeren.

18. Voorlichting scholieren VO

Meer specifiek gericht op het tegengaan van radicalisering is het project van de LOM-organisaties om voorlichting te geven aan VO-scholieren. Met de inzet van bekende Nederlanders van allochtone afkomst worden jongeren geïnformeerd over de gevaren van religieus extremisme en de mogelijkheden om op een alternatieve wijze de toekomst vorm te geven. Beoogd resultaat is dat de jongeren een positiever zelfbeeld verkrijgen en zich meer bewust te worden van de kansen en bedreigingen binnen de Nederlandse samenleving en hun eigen kracht en verantwoordelijkheid hierin. Doel is het komend jaar tien voorlichtings- en discussiebijeenkomsten te houden op tien VO-scholen in het land.

19. Jongerenconferenties

In dit project brengen de LOM-organisaties jongeren van diverse jongerenorganisaties bijeen om een fundamenteel gesprek te voeren over de band die zij ervaren met de Nederlandse samenleving. De bedoeling is dat er beter inzicht ontstaat in de factoren, ontwikkelingen en gebeurtenissen die deze band versterken, dan wel verzwakken. Op basis hiervan worden voorstellen ontwikkeld om te bevorderen dat jongeren zich als deelgenoot zien van de Nederlandse samenleving. Daarnaast organiseren

de LOM-organisaties een reeks van dialoogbijeenkomsten, waarbij jongeren uit de achterban kennis maken met lokale jongerenplatforms en de Nationale Jeugdraad. Ook de Contactgroep Islam (CGI) is op dit vlak actief. In overleg met de Operatie Jong wil de CGI in het kader van het jaarlijks terugkerend Nationaal Jeugddebateen specifiek onderdeel invoeren voor het debat tussen moslim en niet-moslim jongeren. Daarnaast zal de CGI diverse debatten organiseren voor jongeren uit de achterban.

20. Vluchtelingenjongeren

Jongeren die alleen of met hun ouders als vluchteling naar Nederland zijn gekomen vormen een bijzonder groep. Vaak kampen zij met trauma's of hebben te maken met ouders en anderen in hun omgeving die lijden aan psychische problemen als gevolg van hun ervaringen in het land van herkomst. Hier komt bij dat veel vluchtelingengemeenschappen in Nederland (nog) niet de mate van worteling in de Nederlandse samenleving kennen als de reeds langer gevestigde minderhedengroeperingen. Deze achtergrond maakt vluchtelingenjongeren potentieel kwetsbaar voor uitval en ontsporing, maar ook voor radicaliseringsinvloeden. Er zijn ook toenemende signalen uit binnen- en buitenland dat bijvoorbeeld Bosnische en Somalische jongeren deelnemen aan radicale netwerken.

Veel (grotere) gemeenten hebben inmiddels stappen ondernomen om deze gemeenschappen in kaart te brengen en, in samenwerking met zelf-organisaties, te ondersteunen bij het verwerven van een plek binnen de Nederlandse samenleving. Ook de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie is hierbij betrokken, bijvoorbeeld door de facilitering van een breed mentoringproject onder Somalische en Ethiopische jongeren. Binnen de LOM-samenwerkingsverbanden zijn de Vluchtelingen-organisaties Nederland (VON) zich ook gewaar van deze ontwikkelingen. Zij zullen een serie van bijeenkomsten houden met vluchtelingenjongeren om vraagstukken van maatschappelijke binding en radicalisering te bespreken.

De emancipatie van meisjes en vrouwen

Moslimmeisjes en -vrouwen spelen een dubbele rol in radicaliseringsprocessen. Aan de ene kant zijn het veelal vrouwen die binnen gemeenschappen een bindende rol vervullen. Aan de andere kant zijn er steeds meer signalen dat vrouwen en meisjes zelf een ondersteunende en/of actieve rol spelen bij het proces van radicalisering en rekrutering. Niet alleen op directe wijze, maar ook indirect: door een zeer puriteinse en fundamentalistische islam aan te hangen waarbij de rol van de vrouw in dienst gesteld wordt aan die van de man. Zij kunnen daarmee een religieus-ideologische omgeving bieden die radicalisering accepteert, rechtvaardigt en ondersteunt.

Tegen deze achtergrond wordt speciale aandacht besteed aan (jonge) vrouwen in de diverse programma's. Zo worden jonge vrouwen gelijkelijk betrokken bij de leiderschaps- en debattrainingen en bij de persoonlijke coachingstrajecten. Specifiek voor hen zijn er de volgende activiteiten:

21 De vrouw binnen de islam en de westerse samenleving

Moslimmeisjes en -vrouwen zien zich geconfronteerd met meerdere «obstakels» die hun emancipatie bemoeilijken. Ze hebben problemen thuis vanwege het strenge ouderlijk gezag en de sociale controle van de directe omgeving, hun emancipatie (mèt of zonder hoofddoek) op het terrein van onderwijs en werk worden onvoldoende erkend in de bredere samenleving. Daarnaast hebben ze te maken met culturele patronen en sociale opvattingen die diep ingrijpen in hun leven, zoals de (lagere)

plaats van meisjes/vrouwen ten opzichte van jongens/mannen, de maagdelijkheidscultuur en andere zedelijke gebruiken betreffende de vrouw. In het kader van het programma «Democratische rechtsstaat – Weerbare Samenleving» worden er zowel vertrouwelijk gesprekken als open debatten georganiseerd waar moslimvrouwen en meisjes kunnen praten over deze zaken en over verschillende vormen van geloofsbelijdenis.

22. Vrouwennetwerken

Zowel binnen de LOM-verbanden als binnen de moslimkoepelorganisaties zijn vrouwennetwerken actief. Deze zullen de komende jaren regelmatig bijeenkomen om harde noten te kraken en om meisjes en vrouwen te «empoweren».

Het betrekken van de moslimgemeenschap

Radicalisering is vanzelfsprekend niet inherent aan de islam. Uit allerlei onderzoek blijkt dat radicalen van verschillende geloofsrichtingen meer met elkaar gemeen hebben dan de radicalen en gematigden uit dezelfde groep.¹ Het blijkt ook dat radicaliseringsinvloeden nauwelijks ingang vinden bij de eerste generatie migranten die naar Nederland is gekomen. Veeleer gaat het, zoals ook tijdens de debatten in de Tweede Kamer is opgemerkt, om tweede- en derde-generatie moslimjongeren die knippen en plakken uit een reeds langer bestaand en wereldwijd verbreid radicaal gedachtegoed. Alleen al doordat het gedachtegoed op de «markt» bestaat heeft het aantrekkingskracht, die wordt vergroot door de gerichte activiteiten van rekruteurs.

De aanpak van rekrutering en internationale verspreiding van de radicale ideologie via televisiezenders en het internet ligt op het terrein van de minister van Justitie. Vanuit het integratiebeleid liggen de aangrijpingspunten vooral bij het tegengaan van de factoren die maken dat Nederlandse jongeren vatbaar zijn voor de wervingsboodschap van de radicale islam. Hierbij is het zaak om enerzijds op te passen met voeding geven aan het rekruteringsverhaal dat moslimjongeren onvoldoende kansen in onze samenleving zouden hebben en dat de islam niet geaccepteerd zou zijn in Nederland. Anderzijds moet vanzelfsprekend wél serieus aandacht worden besteed aan de problemen die bepaalde groepen moslimjongeren ondervinden bij het vinden van hun plek in de Nederlandse samenleving.

Een bijzondere taak is hier weggelegd voor nationale en lokale leiders binnen de diverse (moslim)gemeenschappen. Zij kunnen een belangrijk signaal uitzenden door radicale opvattingen en incidenten krachtig te veroordelen. Ook kunnen ze het vertrouwen in de maatschappelijke orde helpen herstellen door het «verhaal van de radicaal» te relativiseren. Radicalen houden de gematigden binnen de eigen groep immers voor dat discriminatie en uitsluiting alomtegenwoordig zijn, dat er nooit een plek zal zijn voor de eigen groep in de samenleving en dat aansluiting bij het verzet de enige oplossing is voor alle problemen.

Dit verhaal moet tegengas krijgen van gezaghebbende figuren binnen de moslimgemeenschap. Zij kunnen de radicale ideologie ontmaskeren als een onmenselijke en uiteindelijk onhoudbare visie op het samenleven van mensen. Ze kunnen antwoorden dat de Nederlandse samenleving wel degelijk kansen biedt aan degenen die doorzetten. Ze kunnen aangeven dat er alternatieve oplossingen zijn voor ervaringen van discriminatie en uitsluiting en dat er steun beschikbaar is bij het zoeken naar een weg in de maatschappij. Ze kunnen ook erop wijzen dat de Islam wel degelijk een geëigende plek heeft in de Nederlandse samenleving. Niet alle niet-islamitische Nederlanders scheren moslims over één kam en moslims

¹ Stern J, *Terror in the name of God*, 2004.

hebben veel ruimte om hun religie hier – uiteraard binnen de grenzen van de wet – in vrijheid te beleven. Door op deze manier de weg te wijzen naar de mogelijkheden om goed moslim-zijn te combineren met goed burger-zijn, kunnen gematigde moslims voorkomen dat radicalen de islam «kopen» om jongeren tegen de samenleving te keren.

In het bovenstaande is benadrukt dat structurele contact met nationale en lokale moslimorganisaties essentieel is om negatieve maar ook positieve ontwikkelingen in het vizier te houden, Hierdoor kunnen kansen voor verbetering worden aangegrepen en kan adequaat worden opgetreden bij incidenten. De minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie voert dan ook regelmatig overleg met de LOM-organisaties en met de CGI en het CMO, onder meer over deze zaken. Daarnaast worden er door de diverse partners specifieke activiteiten ondernomen om de moslimgemeenschap te betrekken bij de versterking van de weerbaarheid:

23 De politieke islam verklaard

Moslimjongeren treffen op internet vaak eenzijdige informatie aan over de islam. Voor hen is het vaak lastig om deze informatie op hun waarde en waarheidsgehalte te schatten en deze binnen een breder referentiekader te plaatsen. Geestelijk leiders in hun omgeving zijn vaak te ver verwijderd van het dagelijks leven van de jongeren om hen te kunnen begeleiden in hun zoektocht. Daarom is het verspreiden van kennis over de islam, vooral door gezagsvolle autoriteiten, één van de beste preventieve maatregelen tegen extremisme. Dit jaar wordt onder meer een publicatie uitgebracht over de politieke islam, aan de hand van teksten geschreven door ideologen van deze stromingen in de islam. Doel is inzicht te verschaffen in de aard van de stellingen van deze stromingen. Ook worden er door de verschillende partners gewerkt aan een (internationale) conferentie Politieke Islam in Nederland.

24. Voorlichting via websites

De LOM-samenwerkingsverbanden ontwikkelen een project voor het internet. Samen met Marokkaanse jongeren wordt voorlichtingsmateriaal uitgebracht op veelbezochte websites als maroc.nl, marokko.nl en maghreb.nl. Doel is subwebsites op te richten waar informatie wordt gegeven over moderne vormen van islambeleving in de Nederlandse samenleving. Hiervoor zal ook de informatie worden gebruikt die wordt verkregen via de eerder genoemde lezingenreeks voor hoger opgeleide jongeren. Daarnaast zal worden onderzocht of het opportuun is een nieuwe website in de lucht te brengen die specifiek op het bovengenoemd thema is gericht.

25. Imams online

Het CMO zal gezaghebbende Nederlandse islamitisch geestelijk leiders weerwoord laten bieden aan radicale interpretaties van de maatschappelijke vraagstukken in de chatrooms en op de websites van het internet. Uiteraard is dit een aangelegenheid van de moslimgemeenschap zelf en zal de overheid zich hierbij volstrekt afzijdig houden.

26. (Bij)scholing van imams en moskeebestuurders

Imams en moskeebestuurders vervullen vaak een belangrijke voorbeeldfunctie binnen de moslimgemeenschap. Hun woorden en gedragingen hebben een grote impact op de geloofsgemeenschap. Helaas zijn veel van de huidige imams en moskeebestuurders te weinig op de hoogte van allerlei aspecten van de Nederlandse samenleving. Daardoor kunnen ze vooral de tweede en derde generatie moslims onvoldoende steunen bij vragen over hun religieuze achtergrond, hun identiteit en over maatschappelijke vraagstukken. Hierdoor wordt de vestiging van een Islam die volop past binnen de Nederlandse context belemmerd.

Om deze reden heeft het kabinet dit jaar besloten de oprichting van een imamopleiding in Nederland te ondersteunen. De Vrije Universiteit in Amsterdam begint in september met een master Geestelijke Verzorging Islam, die op termijn wellicht als basis kan dienen voor een imamopleiding. Daarnaast krijgen moslimorganisaties ondersteuning bij het opzetten van een Nederlandse opleiding voor imams. Het CMO, de CGI en andere partijen zijn gegadigden voor enige facilitering bij het opzetten van opleidingen in het kader van de subsidieregeling pilots imamopleidingen. Voorstellen hiervoor zijn reeds ingediend; de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie beslist begin juli over te honoreren projecten.

Ook de LOM-organisaties en het CMO ontwikkelen activiteiten in dit kader. De LOM-samenwerkingsverbanden plannen een jaarlijks terugkerende studiedag voor imams, moskeebestuurders en andere religieuze organisaties. Doel is deze mensen beter in staat te stellen het thema religieus radicalisme en ander maatschappelijke thema's rondom islam en samenleving in hun dagelijkse praktijk met hun eigen achterban te bespreken en van daaruit bruggen te slaan naar de bredere samenleving. Het CMO is voornemens een draaiboek te laten ontwikkelen die imams en moskeebestuurders handvatten geeft teneinde om te gaan met de bovengenoemde thema's. Zoals eerder al is gesteld, zal zoveel mogelijk worden gezocht naar samenwerking op deze en andere gebieden.

27. Leergang «Islam en Moderniteit»

Om actieve leden van het islamitisch kader de mogelijkheid te bieden hun kennis en professionele vaardigheden te verdiepen, is door onafhankelijke deskundigen binnen het programma «Democratische Rechtsstaat – Weerbare Samenleving» een leergang ontwikkeld getiteld «Islam en Moderniteit». De leergang gaat uit van een moeilijkheidsgraad op HBO/WO niveau en biedt het islamitisch kader (moskeebesturen, imams, islamitisch geestelijk verzorgers enz.) de mogelijkheid een erkend certificaat te behalen. De leergang zal door een corps van docenten uit verschillende HBO instellingen en universiteiten worden verzorgd. Met de moslimorganisaties wordt overlegd of deze leergang een basis kan bieden voor een nog te starten imamopleiding

28. Bijscholing van korandocenten

Veel islamitische ouders sturen hun kinderen na schooltijd naar de koranschool. Daar krijgen ze onderricht in de koranleer en leren zij het Perzische of Arabisch schrift. Korandocenten maken tot nu toe geen gebruik van de mogelijkheid om moslimkinderen te introduceren in maatschappelijke thema's die hen bezighouden. Deze geïsoleerde benaderingswijze schiet te kort. Daarom hebben de LOM partners het initiatief genomen een leergang te ontwikkelen voor de nascholing van korandocenten. Hierin worden thema's behandeld als de pedagogische benadering van kinderen, onderwijsinnovatie, emancipatie van meisjes en vrouwen, secularisatie en democratie. Gezocht wordt naar mogelijkheden om samen te werken met HBO-instellingen en ook accreditatie van de opleiding mogelijk te maken.

29. Netwerk van jongerenwerkers

Het is bekend dat binnen moskeeën de gematigde boodschappen van de imams of moskeebestuurders vaak niet worden opgepikt door de jongeren. Het CMO is daarom voornemens jonge Turkse, Marokkaanse en Surinaamse opbouwwerkers die reeds in functie zijn, een training te geven en geregeld met elkaar contact te laten houden. Vaak zijn zij wél in staat om de jongeren te bereiken. Zij kunnen het gesprek met de jongeren aangaan en hier en daar tegengas bieden aan hun gedachteontwikkeling. Het plan is te starten met een pilot van 10 jongeren werkers in één gemeente, om daarna het netwerk in 3 jaar uit te bouwen tot ca 400 jongerenwerkers, die zeker 4000 jongeren binnen hun bereik hebben.

30. Beeldvorming over de Islam

Het CMO heeft voorts plannen om veel van de recentelijk toegekende zendtijd te besteden aan het verbeteren van het beeld van de islam in Nederland. Het wil de grote groep welwillende moslims een gezicht en een stem geven door bijvoorbeeld een wekelijkse uitzending van preken uit moskeeën.

Ook de CGI is op dit vlak bezig. Samen met het CIDI is een cursus «Islam voor joden en Jodendom voor moslims» ontwikkeld die voornamelijk jongeren uit beide geloofsrichtingen beter kennis met elkaar laat maken. Voorts overlegt het CGI met diverse regionale afdelingen van het FNV over een voorlichtingsreeks waarin werkgevers en werknemers informatie krijgen over de islam. Doel is het wederzijds begrip te vergroten zodat mensen ook op de werkvloer bewuster met elkaar om gaan.

Het betrekken van de autochtone bevolking

Tot slot komen de activiteiten aan de orde die specifiek gericht zijn op het betrekken van de autochtone bevolking. Ook zij staan voor de uitdaging om open te blijven staan voor nieuwe groepen. Het blijft ook belangrijk dat individuen niet acties worden aangerkend die anderen op grond van misbruik van hun religie hebben ondernomen. Obstakel hierbij is dat er bij veel autochtone medewerkers van instellingen en organisaties in Nederland onvoldoende kennis bestaat over de sociale en culturele positie van minderheidsgroepen in Nederland. Vooral over de islam en haar verschillende stromingen en over de mogelijkheden die er zijn om de islam te combineren met een volwaardig burgerschap in de westerse samenleving is weinig bekend. Daarnaast worstelen sommige bestuurders en professionele eerste-lijns werkers met de vraag hoe om te gaan met processen van integratie, extremisme en interetnische spanningen.

Het merendeel van de reeds ontplooid en verder nog te ontplooiën activiteiten zijn gericht op het aanreiken en versterken van de vaardigheden van deze bestuurders en eerste-lijns werkers. Zij worden veelal als eersten geconfronteerd met vragen rond interetnische spanningen, radicaliserings-tendensen en, als mogelijke voorfase, provocerende en baldadige puberale gedragingen. Zij zijn ook degenen die als eersten zich verantwoordelijk voelen en verantwoordelijk worden gehouden om adequaat en effectief in te grijpen. Door de opzet van de actieprogramma's kan specifiek aan hun vragen om ondersteuning en vaardigheden tegemoet worden gekomen. Concreet gaat het hierbij om de bovengenoemde publicaties, trainingen, expertmeetings en het Servicecentrum Integratie. Ook veel van de debatten en andere activiteiten, zoals die van de CGI met de vakbonden, beogen (islamitische) allochtonen en autochtonen bij elkaar te brengen.

Overigens is het vaak niet zinvol om «aparte» projecten voor autochtone en allochtone bestuurders en eerste-lijns werkers op te zetten. Enerzijds omdat «op de werkvloer van de samenleving» op vele plekken al sprake is van gemengde teams, anderzijds omdat juist door professionele samenwerking van allochtone en autochtone (eerste-lijns-)medewerkers effectief gewerkt kan worden aan het versterken van de nu nog kwetsbare verbanden tussen (autochtoon en allochtoon) etnische en religieuze groepen.

Naast het bereiken van (autochtone) eerste-lijns werkers worden ook andere activiteiten ontwikkeld die de autochtone bevolking betrekken bij de versterking van de weerbaarheid:

31. Verbreding van het Landelijk Overleg Minderheden

Bij het LOM zijn momenteel alleen minderhedenorganisaties betrokken. Tijdens de bijeenkomst in de Ridderzaal in het kader van het *Breed Initia-*

tief Maatschappelijke Binding is naar voren gekomen dat effectieve integratie van minderheden een brede inzet van allerlei maatschappelijke organisaties vergt. Daarom zal in de nabije toekomst het verband worden verbreed tot een Integratieraad, waarbinnen, al naar gelang het thema, ook met autochtone organisaties zal worden overlegd. De strategische partners die betrokken zijn bij de verschillende LOM-plannen zijn bij uitstek organisaties die kunnen worden uitgenodigd in het kader van de Integratieraad.

32. Mediadebat met opinieleiders

Minderheden herkennen zich vaak niet in het beeld dat van hen wordt gegeven in het integratiedebat in de Nederlandse media. In hun ogen is de media schuldig aan het creëren van tegenstellingen tussen bevolkingsgroepen en dus mede verantwoordelijk voor het gebrek aan maatschappelijke binding. De LOM-samenwerkingsverbanden gaan een jaarlijks terugkerend debat organiseren met verschillende vooraanstaande journalisten, politici, mediaorganisaties, opinieleiders en sleutelfiguren van diverse afkomst. In deze bijeenkomst worden de negatieve beeldvorming en stereotypering aan de orde gesteld, maar ook de vertegenwoordiging van minderheden en hun organisaties in de media. Doel is een evenwichtiger en genuanceerder openbaar debat tot stand te brengen.

33. Stimuleringsfonds voor burgerinitiatieven

Naast de programma's en activiteiten die hierboven zijn genoemd, wordt vanuit FORUM een stimuleringsfonds lokale activiteiten opgezet dat creatieve initiatieven van burgers zal stimuleren. Allochtone én autochtone organisaties, en vooral jongerenorganisaties, worden uitgenodigd om activiteiten ter versterking van de weerbaarheid te ontwikkelen. Voorwaarden voor facilitering van projecten zijn onder andere dat ze toegankelijk zijn voor zowel allochtonen als autochtonen en ze actief bijdragen aan het versterken van interetnische en interreligieuze verbanden.

34. Bus «NL Nieuw Land»

Om polarisatie tegen te gaan en mensen weer met elkaar in gesprek te laten treden, rijdt de bus «NL Nieuw Land» door het land. Deze bus «gaat op zoek naar hobbels op de wegen van vooroordeel en onverdraagzaamheid». De bus brengt burgers bij elkaar die ogenschijnlijk niets met elkaar te maken hebben of brengt ze op plekken waar ze nooit eerder zijn geweest. Zo reden in januari 2005 religieuze voormannen van diverse geloofsrichtingen in onderling gesprek van en naar de bijeenkomst in de Ridderzaal in het kader van het *Breed Initiatief Maatschappelijk Binding*. Ook vervoerde de bus de veertien imams die het vorige debat in de Tweede Kamer over dit thema bijwoonden. De bus zal ook in de toekomst een mobiele gelegenheid bieden voor ontmoeting en gesprek op strategische locaties. In de bus komen niet alleen Kamerleden, bewindslieden, moslimdenkers en andere betrokken opinieleiders, maar vooral ook docenten en leraren, organisaties van wijkbewoners, bedrijfsleiders, VO-scholieren, «witte» en «zwarte» vrouwenorganisaties en andere mensen die op «de werkvloer van de samenleving» in direct contact staan met burgers en groepen uit met verschillende etnische en religieuze achtergronden. De bus geeft ze een gelegenheid om elkaar te ontmoeten en kan daarnaast ook media-aandacht genereren voor de activiteiten binnen de verschillende programma's.

Conclusie

In deze nota zijn de activiteiten gepresenteerd die het kabinet onderneemt om de weerbaarheid van de Nederlandse samenleving tegen radicaliseringstendensen te versterken. Deze activiteiten sluiten aan bij de hoofdlijnen van de preventieve aanpak zoals die in de bovengenoemde

terrorismebrief zijn weergegeven. De eerste stap is *binding* van de welwillende krachten binnen de samenleving aan een gezamenlijk inzet voor de gedeelde democratische samenleving. De tweede stap is het *tegengaan* van processen van (verdere) radicalisering door diegenen die hier vatbaar voor zijn weer op het goede pad te krijgen, met behulp van betrokken professionals en van gematigde krachten uit de eigen gemeenschap. De laatste stap is diegenen die met deze aanpak niet meer te bereiken zijn, te isoleren van de gemeenschap en over te dragen aan de justitiële autoriteiten.

Verschillende algemene aspecten van het kabinetsbeleid zijn genoemd die op indirecte wijze aan deze preventieve aanpak kunnen bijdragen: het stimuleren van actief burgerschap, het versterken van de maatschappelijke binding, het ontwikkelen van een samenhangende aanpak in het jeugdbeleid, het tegengaan van discriminatie en het ondersteunen van de inburgering van nieuwkomers. Daarnaast is een reeks van concrete activiteiten beschreven die de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie, in samenwerking met FORUM, de LOM-samenwerkingsverbanden en de moslimorganisaties CMO en CGI, de komende periode zal uitvoeren. Deze plannen geven de prioriteiten weer voor de komende drie jaar, waarbij duidelijk wordt gesteld dat er ruimte is voor tussentijds bijstelling en aanvulling. De intentie van de vele partners die bij de diverse activiteiten zijn betrokken is om positieve impulsen uit te zenden waarbij ook anderen worden uitgenodigd zich aan te sluiten. Want alleen met elkaar zullen we erin slagen om onze gedeelde democratische samenleving veilig en vitaal houden.